

ACADEMIA ROMÂNĂ – FILIALA IAȘI
CENTRUL DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE EUROPEANĂ

Vlad Mitric-Ciupe

**MECANISME
REPRESIVE ÎN ȘCOALA
ROMÂNEASCĂ
DE ARHITECTURĂ
(1944–1958)**

Editura MEGA
Cluj-Napoca
2021

Lucrare apărută cu sprijinul Fundației
Roundtable on Ethnic Relations

ISBN 978-606-020-352-0

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României.

DTP:
Editura Mega

Copertă:
Vlad Mitric-Ciupe

Redactor:
Iulia Pop

© Vlad Mitric-Ciupe, 2021

EDITURA MEGA | www.edituramega.ro

e-mail: mega@edituramega.ro

Cuprins

CUVÂNT-ÎNAINTE / 9

PREFAȚĂ / 14

NOTA AUTORULUI / 23

INTRODUCERE / 24

PRELIMINARII / 27

Aspecte ale sovietizării învățământului superior în spatele Cortinei de Fier / 27

Cazul României reflectat în principalele centre universitare / 34

ȘCOALA ROMÂNEASCĂ DE ARHITECTURĂ

ÎNAINTE DE 23 AUGUST 1944 / 52

Aspecte didactice și politice din anii 1938–1944 / 53

Legionarii / 55

Comuniștii / 70

ANII 1944–1948 / 89

Atitudinea politică a studenților / 89

Legionarii și simpatizanții legionari / 91

Comuniștii / 94

Primele manifestări represive / 99

Deportarea etnicilor germani din ianuarie 1945.

Cazurile din Facultatea de Arhitectură / 100

Cazul decanului Constantin Iotzu / 103

Anchete și arestări în aprilie 1945 / 107

Manifestația de la 8 noiembrie 1945 / 111

Alegerea conducerii Societății Studenților Arhitecți / **115**
Propagandă, luptă de clasă, supraveghere / **117**
Facultatea de Arhitectură și rezistența anticomunistă / **124**

ANII 1948–1952 / **147**

Reforma învățământului și principalele efectele
în Facultatea de Arhitectură / **147**

Epurări în rândul cadrelor didactice / **148**

Cadre didactice eliminate din facultate / **155**

Presiunile asupra studenților:
noi exmatriculări, arestări și condamnări / **179**

Exilul / **198**

Studenții și exilul / **201**

Cadrele didactice și exilul / **202**

Promovarea noilor cadre didactice / **208**

Preparatori și asistenți / **209**

Conferențieri și profesori / **244**

Schimbări ale programei de studiu / **260**

ANII 1952–1958 / **265**

Aspecte ale activității Comitetului Universitar de Partid / **265**

Cadrele didactice tolerate în facultate / **280**

Deschiderea dosarului de obiectiv „Ion Mincu” / **305**

Studenții arhitecți și revoluția din Ungaria 1956 / **311**

„Rugul Aprins” și studenții de la Arhitectură / **320**

Alți studenți arestați sau condamnați politic / **325**

Începutul schimbării / **334**

În loc de încheiere / **337**

ANEXE / **349**

BIBLIOGRAFIE / **361**

LISTA ABREVIERILOR / **375**

INDICE DE NUME / **379**

CUVÂNT-ÎNAINTE

De la început, doresc să subliniez faptul că lucrarea semnată de domnul Vlad Mitric-Ciupe face parte dintr-un vast proiect de cercetare asumat de domnia-sa, cu privire la destinul arhitecturii și al arhitecților în România comunistă care, până în prezent, a condus la rezultate notabile: un impunător volum care cuprinde zeci de biografii de arhitecți trecuți prin închisorile comuniste (care are la bază teza de doctorat în domeniul arhitectură), interviuri realizate cu personalități ale arhitecturii românești, restituiri ale unor memorii de sertar, studii, comunicări etc. Tot acest demers științific a constituit o bază solidă pentru ca domnul Mitric-Ciupe, după ce a obținut titlul de doctor în arhitectură, să poată să ducă la bun sfârșit și teza de doctorat în istorie, cu titlul „Mecanisme represive în școala românească de arhitectură 1944–1958”.

În calitate de coordonator, am considerat demersul domnului Mitric-Ciupe drept unul fără cusur. În primul rând, tema a fost foarte bine aleasă. Nu avem de-a face cu un subiect vag, prea larg, imposibil de acoperit în trei ani de zile, nici nu este un demers îngust, cu caracter descriptiv, ci se referă la o problemă ce, pentru unii, ar părea prea specializată, dar care este cât se poate de semnificativă și de utilă în descifrarea istoriei comunismului românesc. În al doilea rând, metodologia... Între aprecierile cu caracter general, cvasiteoretic și obositoare reluări de amănunte lipsite de coerență din dosarele fostei Securități, există acele abordări care sunt atente să descrie și să descifreze mecanismele generale dar, în același timp, nu uită că regimul comunist a fost construit din oameni, cu nume și chip, victimele au, la rândul lor, nume și chip, iar acest demers trebuie să meargă în

profunzime, dincolo de biografiile liderilor care s-au aflat în fruntea statului, chiar dacă este vorba de mii (chiar zeci de mii) de alte biografii. Evident, la un moment dat, tipurile individuale devin mai puțin relevante, intrând în acțiune principiul cantității, însă acest lucru nu trebuie să descurajeze demersul restitativ, cu caracter monografic. În această logică, au fost alcătuite dicționare care cuprind membrii C.C. al P.C.R., ofițerii de Securitate, diverse categorii pe persoane care au căzut victime comunismului (preoți, intelectuali etc.).

În noul proiect, domnul Mitric-Ciupe și-a propus ca personajele, victime ale regimului comunist care, într-o primă etapă, au fost prezentate în chip individual, să fie puse să interacționeze, iar în piesă să fie aduși noi actori, care s-au aflat de partea cealaltă a baricadei. Din punct de vedere metodologic, demersul este unul cu totul nou în cadrul proiectului său de cercetare, însă, în același timp, achizițiile anterioare sunt valorificate pe deplin, primind valențe noi. Acest lucru nu înseamnă cătuși de puțin că volumul constă într-o reinterpretare a unor date deja prezentate cu alt prilej. Noutățile documentare sunt abundente, fiind extrase din numeroase arhive. Practic, cu excepția arhivei păstrate la Universitatea de Arhitectură „Ion Mincu”, care nu este deocamdată accesibilă, candidatul a investigat toate sursele documentare disponibile, reușind să strângă informații despre o largă majoritate a profesorilor și studenților care au alcătuit, în perioada 1944–1958, școala românească de arhitectură. Sunt foarte multe nume noi și multe informații inedite sau uitate, extrem de utile pentru cei care sunt interesați să reconstituie biografiile arhitecților români din perioada interbelică. Dar, cum am spus, demersul actual nu este unul biografic, ci el își propune să recompună, cu ajutorul personajelor menționate, mecanismele represive din cadrul școlii românești de arhitectură în perioada studiată.

De profesie arhitect, Vlad Mitric-Ciupe știe foarte bine să facă distincția (și în același timp îmbinarea), dintre un stil arhitectonic, care oferă liniile generale, și o clădire particulară, care ilustrează și explică generalul, individualizându-l totodată în câmpul de manifestări. Tehnica aceasta este folosită și în cazul demersului său istoriografic. Autorul a avut în vedere cadrul general al politicilor represive din

România comunistă, strategiile regimurilor de democrație populară în ceea ce privește învățământul superior, iar aceste lucruri le-a folosit în mod judicios pentru a explica situația învățământului, a cadrelor didactice și a studenților din școala de arhitectură și pentru a încadra situația specifică din acest segment în imaginea mai largă a politiciilor duse de forțele comuniste în perioada 1944–1958. De altfel, chiar intervalul cronologic ales este tributar acestui cadru general, pornind în chip firesc de la schimbările petrecute în România după 23 august 1944 și încheind cu ultimul val major de represiune al „obsedantului deceniu”, care începe în 1958, aruncând însă o privire binevenită și în urmă, spre 1939–1940. Ceea ce se petrece după acest ultim val marchează o nouă etapă în evoluția regimului comunist din România, care trebuie tratată în chip aparte. Evident, autorul nu a uitat să lege intervalul cronologic propus de realitățile ante- și post-, astfel încât avem de-a face cu o imagine rotundă, în care perioada stalinistă românească este integrată în chip firesc.

Dacă aspectele generale vin și explicitează cazul particular al învățământului de arhitectură, în același timp, investigația aprofundată realizată de autor pe acest segment socio-profesional este de natură a focaliza mai precis o imagine generală care, în anumite privințe, era vagă și generatoare de mari confuzii. Revenind la analogia cu arhitectura, se poate vorbi la modul general de un stil romanic sau gotic, însă acestea sunt reprezentate în mod concret de un număr totuși limitat de edificii care au un areal particular de răspândire și anumite caracteristici care le individualizează de altele de același gen. Identificând cvasitotalitatea personajelor implicate în povestea învățământului de arhitectură românesc din epocă, lămurind pentru majoritatea traseul politic și profesional și factorii care l-au influențat, autorul construiește o narațiune (un adevărat roman) din care ne putem da seama de interacțiunile dintre personaje, de modul în care acestea s-au influențat, în bine sau în rău, dar evoluția nu are loc într-un decor închis, deoarece, periodic, suntem avertizați de schimbările venite din exteriorul microuniversului care face obiectul cercetării aplicate. Știm acum cine a avut simpatii de extremă dreapta sau extremă stânga, cine și cum a întreprins acțiuni de propagandă, cine au fost activiștii de

partid, informatorii, care erau criteriile de admitere, cum s-a modificat componența corpului profesoral pornind de la influența factorului politic, precum și multe alte aspecte. Evident, o asemenea narațiune cu zeci de personaje în mișcare este greu de rezumat în câteva rânduri, de aceea lucrarea trebuie parcursă integral, din cadrele povestirii rezultând o imagine complexă asupra unor probleme care, altfel, sunt tratate în mod superficial. Acest lucru l-a subliniat de fapt autorul, în mod judicios, în concluzii.

Implicat afectiv în cercetarea sa, Vlad Mitric-Ciupe construiește o narațiune obiectivă, în sensul în care nu caută să justifice sau să îndreptățească anumite personaje, intrând prea adânc în demersuri psihanalitice greu de controlat, ci lasă ca personajele să fie definite de faptele lor (nu doar de un gest) care sunt relatate fără a ascunde sau a evita aspectele controversate. Este un demers lăudabil din punctul nostru de vedere, în care, pentru prima dată, referitor la un grup socio-profesional din România, avem de-a face cu o istorisire care încearcă (cel puțin) să povestească toate aspectele „așa cum au fost”, iar nu să aducă în față exclusiv eroii sau personajele negative, într-un demers (auto)justificativ.

Tot acest discurs a fost construit, după cum am spus, pe o vastă cercetare arhivistică și pe realizarea unui număr impresionant de interviuri. Neluând de bune toate cele relatate în documentele fostei Securități, dar nici susținând scepticismul metodologic, autorul este preocupat să coreleze în permanență informațiile provenite din diverse surse, încercând să reconstituie faptele, în același timp fiind conștient că același gest poate fi interpretat în mod diferit. Din acest motiv autorul a ales în unele locuri – credem, pe bună dreptate, să lase să vorbească sursa, pentru ca cititorul să surprindă nuanțele discursive originale, care în multe cazuri pot fi denaturate de o repovestire a autorului. Mulți istorici consideră că o cercetare corectă presupune un demers strict auctorial, în care autorul își construiește propriul discurs, sursele documentare constituindu-se în anexă sau în simple referințe de subsol. Ori, în cazul unei cercetări de acest gen, simpla referință nu este de ajutor, deoarece lectorul ar trebui să refacă investigația documentară a autorului, iar o anexă documentară

este, la rândul ei, limitativă. Într-un demers demonstrativ, nu doar expozitiv și enunțiativ, documentul original trebuie să devină parte a narațiunii, produsul final fiind un roman-colaj, despre care nu trebuie să ne temem că ar fi vorba de un plagiat sau simplă culegere de documente, atâta vreme cât ele sunt aranjate astfel încât să susțină un demers narativ. Există exemple foarte bune de astfel de practici în istoriografia românească, așa cum este cazul volumului subscris de Stelian Tănase, *Anatomia mistificării*.

Având în vedere toate aceste aspecte, considerăm lucrarea domnului Mitric-Ciupe drept o reușită certă, care acoperă un segment semnificativ din istoria comunismului românesc, fiind încredințați – în același timp – că cercetările domniei-sale nu se vor opri aici.

George Enache